

УДК 37.012

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/27.203543>**Людмила ГУК,***orcid.org/0000-0002-7216-8844*

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземних мов

Національного університету «Львівська політехніка»

(Львів, Україна) *luidmila.i.huk@lpnu.ua***Христина МАРЦІХІВ,***orcid.org/0000-0003-4637-6604*

викладач кафедри іноземних мов

Національного університету «Львівська політехніка»

(Львів, Україна) *khrystyna.hrytsko@gmail.com*

СТАТИСТИЧНІ ЗВІТИ Е. РАЄРСОН ПРО ВІДКРИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ВЕРХНЬОЇ КАНАДИ

У статті розглянуто, як з 1847 р. Е. Раєрсон почав включати до щорічних доповідей про систему освіти Верхньої Канади статистичні звіти про відкриття та діяльність бібліотек. Усі бібліотеки він класифікував за трьома основними видами: бібліотеки при загальних школах (англ. *common school libraries*); бібліотеки при недільних школах (англ. *Sunday school libraries*); інші громадські бібліотеки (англ. *public libraries*).

Бібліотеки при загальних школах отримали свою назву у зв'язку з тим, що розміщувалися у шкільних приміщеннях. Фонди цих бібліотек були доступними не лише учням школи, але й усім бажаючим. Бібліотеки при недільних школах містили більше творів релігійного характеру. Громадські бібліотеки зазвичай розміщували в інших приміщеннях. Вони підпорядковувалися муніципальній раді і за користування їхніми фондами жителі вносили невелику оплату. З часом термін «громадська бібліотека» почав застосовуватись до всіх бібліотек.

До 1850 р. на території Верхньої Канади налічувалося 675 бібліотек, 70 з яких – при загальних школах, 528 – при недільних школах та 77 – громадські бібліотеки. Усього фонди бібліотек налічували 96 165 книг, що засвідчило вагомий поступ порівняно із попередніми роками.

Законом 1850 р. було запроваджено стягнення податків районними та міськими радами. Вони скеровувались на фінансування бібліотек провінції, і вже невдовзі після прийняття закону Рада державної освіти отримувала щорічно 3 000 фунтів-стерлінгів на підтримку відкриття та функціонування бібліотек. У 1850 р. Е. Раєрсон добився згоди Законодавчої асамблеї на створення освітнього Депозитарію (англ. *Depository*) – органу, який займався закупівлею та розповсюдженням книг для загальних шкіл і бібліотек провінції. Депозитарій також забезпечував школи необхідним шкільним обладнанням (глобусами, картами, апаратами для вивчення фізики, хімії тощо). Освітній Депозитарій дуже швидко розширив свою діяльність і став головним постачальником книг та підручників для недільних, граматичних і приватних шкіл провінції, а також для коледжів Верхньої Канади.

Ключові слова: загальна школа, недільна школа, Рада державної освіти, Освітній Депозитарій.

Luidmila HUK,*orcid.org/0000-0002-7216-8844*

Candidate of Pedagogical Sciences,

Assistant Professor of Foreign Language Department

Lviv Politechnic National University

(Lviv, Ukraine) *luidmila.i.huk@lpnu.ua***Khrystyna MARTSIKHIV,***orcid.org/0000-0003-4637-6604*

Lecturer of Foreign Language Department

Lviv Politechnic National University

(Lviv, Ukraine) *khrystyna.hrytsko@gmail.com*

E. RAERSON STATISTICAL REPORTS ABOUT THE OPENING AND ACTIVITIES OF UPPER CANADA LIBRARIES

The article examines how from 1847 E. Ryerson began to include in the annual reports on the education system of Upper Canada statistical reports on the opening and operation of libraries. He classified all libraries into three main types: common school libraries; Sunday school libraries; other public libraries.

Public school libraries have been named because they are located in school premises. The holdings of these libraries were accessible not only to students of the school, but also to everyone. The Sunday School libraries contained more works of a religious nature. Public libraries are usually housed in other premises. They were subordinate to the municipal council and, as a rule; the residents paid little for the use of their funds. Over time, the term "public library" began to apply to all libraries.

By 1850, there were 675 libraries in Upper Canada, 70 of which - in public schools, 528 - in Sunday schools, and 77 - in public libraries. In total, the library holdings numbered 96 165 books, which showed a significant progress compared to previous years.

The law of 1850 introduced the collection of taxes by district and city councils. They aimed to fund the provincial libraries - shortly after the law was passed, the Board of Public Education received £ 3,000 annually to support the opening and operation of the libraries. In 1850, E. Ryerson obtained the consent of the Legislative Assembly to establish the Depository, a body that dealt with the purchase and distribution of books for the general schools and libraries of the province. The depository also provided schools with the necessary school equipment (globes, maps, physics, chemistry, etc.). The Education Depository expanded its operations very quickly and became a major provider of books and textbooks for Sunday, grammar, and private schools in the province, as well as for colleges in Upper Canada.

Key words: general school, Sunday school, Council of public education, educational depository.

Постановка проблеми. Освітній Депозитарій був і оптовим, і роздрібним постачальником підручників і книг. Закуповуючи їх у британських та американських видавництв, продавав їх у Канаді за максимально низькими цінами. Внаслідок такої політики у 1855–1865 рр. кількість книг та підручників, розповсюджених освітнім Депозитарієм, зросла майже вдвічі – з 27 320 до 48 483 (Child A., 1978: 280).

Незважаючи на позитивні результати, діяльність Депозитарію викликала незадоволення багатьох видавництв. Зокрема, у 1857 р. Асоціація продавців книг Канади (англ. Booksellers' Association of Canada) подала офіційне звернення до головного управителя освіти, у якому зазначалося, що політика уряду сприяє розвитку монополії у сфері розповсюдження книг. Однак кінцевою метою діяльності Депозитарію було не стільки сприяти веденню чесної конкурентної боротьби, скільки поширювати освіту серед населення, забезпечувати доступ до літератури. Освітній Депозитарій як урядова організація служив іншій, набагато вищій меті, аніж отримання комерційного прибутку (Houston, 1988: 325).

Після декількох років перебування Е. Раєрсона на посаді головного управителя освіти талант та завзятість педагога викликали захоплення навіть у противників його політики. Коли в уряді обговорювали питання заробітної плати головного освітянина провінції, у випуску газети «Глоуб» 1850 р. зазначалося: «... ми не прихильники Е. Раєрсона..., але ми готові визнати, що він дуже талановита людина, і якою б справою не займався, заробить 500 фунтів на рік; і ми також вважаємо, що ця сума – це найменше, що може отримати людина, яка займає настільки важливу посаду у суспільстві» (Putman, 1912: 159).

Аналіз досліджень. У 1853 р. Е. Раєрсон використовує кошти, виділені урядом на освіту, для відкриття бібліотек на території всієї

Верхньої Канади. До 1870 р. у провінції налічувалося 1 146 книгозбірень. Усі вони були доступними для жителів провінції, містили твори морального та релігійного змісту. Наявність такої великої кількості бібліотек відзначив навіть сам генерал-губернатор колонії лорд Елгін, який в одній із доповідей зауважив, що система громадських бібліотек є «... вінцем та славою інституцій провінції» (Johnson, 1971: 31).

У 1855 р. при кожній із 12 граматичних шкіл провінції було відкрито метеорологічну станцію, яка була обладнана найновішими апаратами, закупленими у Лондоні.

У 1860 р. головний управитель освіти знову подорожує провінцією, відвідуючи шкільні конвенції й читаючи лекції про вуличних дітей, безкоштовні школи, державні граматичні школи. Основною місією його подорожей були подолання стереотипу, що якісну освіту може здобувати лише еліта країни, та формування позитивного ставлення до обов'язкового відвідування школи. Того ж року педагог отримує дозвіл уряду на ще одну поїздку до Європи. Цього разу він збирає матеріали для музею освіти й особливу увагу приділяє збору інформації про освіту дітей з особливими потребами (зокрема, з вадами зору та слуху). Після повернення у 1868 р. Е. Раєрсон представляє на розгляд уряду «Доповідь про системи та стан державної освіти на європейському континенті, Британських островах та у Сполучених Штатах Америки, з практичними пропозиціями щодо удосконалення державної освіти у провінції Онтаріо» (англ. A Special Report of the Systems and State of Popular Education on the Continent of Europe, In the British Isles, and the United States of America, with Practical Suggestions for the Improvement of Public Instruction in the Province of Ontario).

Мета статті. Через рік після повернення із Європи головний управитель провінції, після 24 років перебування на посаді, подає у від-

ставку, мотивуючи власні дії похилістю віку та пропонуючи певні зміни в управлінні освітою. На його думку, Департамент державної освіти (англ. Department of Public Instruction), замість головного управителя освіти, повинен очолити міністр освіти, який би був членом Виконавчої ради та засідав у Законодавчій асамблеї. Таким чином, головний освітянин країни стане представником уряду, його міністерство – одним із урядових департаментів, а отже, вони зможуть краще впливати на прийняття законів про освіту і стануть більш відповідальними перед людьми.

Виклад основного матеріалу. У листі до генерал-губернатора Канади із проханням про відставку, Е. Раерсон окреслює також основні напрями подальшої освітньої політики Канади та рекомендує такі дії: підготувати перегляд положень закону, що стосуються загальних та граматичних шкіл і бібліотек; підготувати навчальні програми для загальних шкіл, які б охоплювали не лише перелік дисциплін, але й кількість годин, відведених для їх вивчення, оскільки на цей момент детальних навчальних програм у Канаді не існує; провести детальний аналіз усіх книг та підручників, якими користуються у школах та бібліотеках. Оскільки пропонуються нові надходження, важливо відібрати нові підручники та навчальні посібники, які є сучасними й краще підходять для навчання у школах, а застарілі книги необхідно виключити із навчальних програм; підготувати до розгляду та затвердити навчальні посібники, яких до цього часу ще не існувало. Навчальні посібники необхідно адаптувати для освоєння у школі таких дисциплін: основи цивільного права та політичної економії, основи сільського господарства, моралі, природознавства, виробництва та інженерії (Houston, 1988: 330).

Прохання Е. Раерсона про відставку було відхилене. У листі секретаря генерал-губернатора Канади М. Камерона (M. Cameron) зазначалося: «...Я уповноважений Його Величності генерал-губернатором подякувати за цінні пропозиції, які містяться у Вашому листі, та попросити, щоб Ви продовжили виконувати важливі обов'язки, які Ви виконували упродовж чверть століття з хорошою репутацією, приносячи користь населенню Провінції, допоки радники Його Величності не переглянуть Ваші пропозиції та передачу Вашого Департаменту у пряме підпорядкування Члену Виконавчої Ради. Внесок, який Ви зробили для нашої Країни, та Ваш похилий вік, безумовно, є підставою для відмови від подальшого виконання нелегких обов'язків, які покладені на Вас. Однак, знаючи проникливість Вашого розуму та енергій-

ність характеру, Його Величність сподівається, що Ви погодитесь із проханням, і це не буде для Вас тягарем, і не суперечитиме іншим Вашим планам... » (Putman, 1912: 141).

З 1850 до 1871 р. уряд підтримував політику Е. Раерсона і всіляко сприяв головному управителю у формуванні системи загальної освіти. У результаті система освіти значно розширилася та вдосконалилася. Її почали вважати найуспішнішою та найефективнішою на всьому континенті. І все ж головний управитель освіти не зупинявся на досягнутому. Він постійно пропонував методи удосконалення системи освіти і завжди обґрунтовував їх необхідність і доцільність. Шкільне законодавство постійно вдосконалювалось. «... Система освіти розширилась та розрослась у всіх напрямках і отримала позитивні відгуки населення. Її стали вважати однією із найуспішніших та найпопулярніших систем освіти усього [американського] континенту. Тим не менше, він (Е. Раерсон) постійно пропонував шляхи її удосконалення, оскільки вважав, що у цьому була необхідність» (Johnson, 1971: 97).

До початку 70-х рр. XIX ст. завдяки зусиллям Е. Раерсона система освіти провінції стала настільки розвинутою та вдосконаленою, що були створені усі передумови для прийняття наступного важливого закону. Це був законопроект, поданий Е. Раерсоном і прийнятий урядом у 1871 р., згідно з яким система освіти провінції проголошувалася безкоштовною та обов'язковою для всіх дітей провінції.

У 1872 р. до влади приходять реформатори, які віддавна були незадоволені освітньою політикою Е. Раерсона. Уряд на чолі з Е. Блейком (E. Blake) переглядає прийняті Е. Раерсоном закони, ставить під сумнів авторитет Ради державної освіти (англ. Council of Public Instruction) і шукає шляхи обмеження повноважень Е. Раерсона як її голови. Новий уряд звинуватив головного управителя освіти у неправомірному використанні коштів, виділених на освіту, та прагнув обмежити повноваження Ради освіти і головного її управителя у розпорядженні фінансами. Згідно з постановою Комітету державних фінансів (англ. Public Accounts Committee) від 31 грудня 1869 р. усі рахунки мали надходити безпосередньо до фінансиста провінції (англ. Provincial Treasurer), а не до головного управителя освіти, і головний фінансист провінції буде займатись розподілом коштів на освіту. У відповідь на це у листі від 27 січня 1869 р. до головного секретаря провінції Е. Раерсон цитує 104 Розділ Закону про освіту, у якому зазначається, що «... головний управитель освіти

підзвітний та перебуває у підпорядкуванні головного генерал-губернатора країни», а тому жоден член уряду, в тому числі головний фінансист країни, не має повноважень обмежувати його права (Hodgins, 1907: 145). Суперечки стосовно Ради державної освіти та розпорядження освітніми фінансами тривали до 1875 р. Опоненти висували Е. Раєрсону багато інших звинувачень, зокрема те, що він дозволив зарахування до граматичних шкіл дівчат.

У 1872 р. Е. Раєрсон вдруге подав прем'єр-міністру Онтаріо Е. Блейку прохання про відставку, однак воно знову було відхилене. Е. Раєрсон вийшов на пенсію у 1876 р., після 32 років перебування на посаді головного управителя провінції Онтаріо.

Англійський єпископ Д. Фразер (D. Fraser), характеризуючи систему шкільної освіти провінції Онтаріо загалом та діяльність Е. Раєрсона як головного управителя освіти зокрема, у 1860 р. зазначив, що: «... Система сама собою не ідеальна, проте глибоко вдосконалена... Я й справді дивуюся, як у країні, населення якої небагате й розкидане по території, могла бути створена система освіти, настільки завершена в теорії, застосована на практиці й успішно діюча протягом двадцяти п'яти років. Ось чого можна досягнути енергійністю, цілеспрямованістю та відданістю однієї завзятої людини. Те, чим державна система освіти Англії завдячує К. Шатлворсу (K. Shuttleworth), а освіта Нової Англії – Г. Манну (H. Mann), освіта Канади завдячує Е. Раєрсону. Він нерідко ставав предметом образ, часто його неправильно трактували; але він жодного разу не відступив від власної політики чи твердих переконань... Він змусив усіх інших підтримати його ідею, що безкоштовна освіта стане доступною для всіх канадських батьків і кожного канадського учня» (Hodgins, 1889:7).

За час перебування Е. Раєрсона на посаді головного управителя освіти провінції система освіти Онтаріо зазнала кардинальних змін. З приходом на посаду педагог отримав рудиментарну систему освіти, недосконалу за своєю структурою та з багатьма недоліками, розвинув її у повноцінну систему освіти, що базувалась на гуманістичних принципах. Були створені умови для вдосконалення педагогічної підготовки вчителів, побудовані численні шкільні приміщення й обладнані усіма необхідними навчальними засобами, розроблені навчальні програми та закуплені уніфіковані підручники, відкриті численні бібліотеки (Hodgins, 1986: 4).

Щоб забезпечити належний контроль за функціонуванням та діяльністю загальних шкіл

(з 1871 р. ці школи почали називати загальноосвітніми), було посилено централізоване управління освітою. Система освіти, яка сформувалась за часів Е. Раєрсона, була спрямована на максимальне використання зусиль уряду для забезпечення належної освіти кожній канадській дитині та несення відповідальності кожного, хто працював у сфері освіти, перед народом.

З 1876 до 1882 р. триває період науково-теоретичного узагальнення педагогічних поглядів Е. Раєрсона. Саме тоді він написав твори літературного та історичного характеру: автобіографічну «Історію мого життя», «Канадський методизм, його етапи та характеристика», «Лоялісти Америки та їхні часи». Розпочинається перенесення освітніх традицій провінції Онтаріо в інші провінції та території країни.

До кінця XIX – початку XX ст. вплив системи освіти, сформованої за часів Е. Раєрсона, був відчутний в інших провінціях Канади. «Подібність між заходом (Канади) та системою освіти Онтаріо настільки велика, що можна подумати, що Е. Раєрсон був творцем системи шкільної освіти заходу Канади так само, як і системи освіти провінції Онтаріо» (Hodgins, 1857: 297).

Здебільшого суспільно-політичні діячі інших провінцій країни мігрували із провінції Онтаріо. Вони підтримували освітні традиції цієї провінції, політику й погляди головного управителя освіти. Серед найвідоміших освітян – вихідців із Онтаріо – варто виокремити Д. Джессопа (J. Jessop), Д. Сомерсета (D. Somerset), Д. Гоггіна (D. Goggin), серед політиків – Дж. Мартіна (J. Martin) та Ф. Холтена (F. Haultain).

Висновки. Отже, згідно з постановою Британського Північноамериканського Акту 1867 р. системи освіти провінцій та територій Канади перебували у юрисдикції урядів цих провінцій та територій, а єдиної універсальної державної системи освіти не було. За таких умов уряди провінцій та територій Канади намагалися зробити системи освіти якомога подібнішими одна до одної. Оскільки система освіти провінції Онтаріо свого часу була найбільш розвиненою, ефективною та результативною, інші провінції Канади брали за основу її структуру. Освітні закони були копіями тогочасної системи освіти провінції Онтаріо з незначними поправками. Особливо це стосується законів про шкільну освіту, прийнятих у 1871 р. урядом Британської Колумбії, у 1890 р. – у провінції Манітоба, у 1892 р. – у Північно-західних територіях Канади (Child, 1978: 356). Необхідно зазначити, що територіальні межі сучасних Північно-західних територій Канади та їх кордони

наприкінці XIX ст. не були ідентичними. Наприкінці XIX ст. Північно-західні території Канади охоплювали територію сучасної провінції Юкон, північно-західну частину провінцій Нунавут та Саскачеван, північ провінцій Альберта та Британська Колумбія. Отже, розглядаючи вплив системи освіти провінції Онтаріо на систему освіти Північно-західних територій Канади наприкінці XIX ст., важливо пам'ятати, що фактично це вплив провінції Онтаріо одразу на чотири інші провінції Канади.

Як відомо, в основу системи освіти, сформованої Е. Раерсоном, покладено принципи безкоштовності, доступності та обов'язковості освіти. Освіта західних провінцій Канади була безкоштовною, однак труднощі виникали у забезпеченні населення іншими двома фундаментальними принципами. Населення провінцій було розкидане, а для забезпечення доступності освіти школи необхідно було відкривати повсюди. Тільки у такому разі можна вимагати від дітей обов'язкового відвідування шкіл.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Child A. The Ryerson tradition in Western Canada, 1871-1906. McMillan of Canada, 1978. P. 279–301.
2. Hodgins D. Ryerson memorial volume: prepared on the occasion of the unveiling of the Ryerson statue in the grounds of the Education department on the Queen's birthday. Toronto : Warwick & Sons 68 and 70 Front street west, 1889. 146 p.
3. Hodgins G. Documentary history of education in Upper Canada. Toronto, 1907. Vol. I-XXVIII. 345 p.
4. Hodgins G. The rev. Egerton Ryerson, D.D., LL.D. Microfiche series: Canadian Institute for Microproductions. 1986. 8 p.
5. Hodgins J. The Schoolhouse, its architecture, external and internal arrangements, with additional papers on gymnastics, the use of apparatus, school discipline, methods of teaching, together with selections for public recitations in schools. Toronto : Lovell and Gibson. 1857. 213 p.
6. Houston S. E., A. Prentice. Schooling and scholars in Nineteenth-Century. Ontario : University of Toronto Press, 1988. 418 p.
7. Johnson F. The Ryerson's influence on the system of the public school system of British Columbia. BC Studies, 1971. № 10. P. 26–34.
8. Putman J. H. Egerton Ryerson and education in Upper Canada. Toronto : William Briggs, 1912. 272 p.

REFERENCES

1. Child A. The Ryerson tradition in Western Canada, 1871-1906. McMillan of Canada, 1978. P. 279–301.
2. Hodgins D. Ryerson memorial volume: prepared on the occasion of the unveiling of the Ryerson statue in the grounds of the Education department on the Queen's birthday. Toronto: Warwick & Sons 68 and 70 Front street west, 1889. 146 p.
3. Hodgins G. Documentary history of education in Upper Canada. Toronto, 1907. Vol. I-XXVIII. 345 p.
4. Hodgins G. The rev. Egerton Ryerson, D.D., LL.D. Microfiche series: Canadian Institute for Microproductions. 1986. 8 p.
5. Hodgins J. The Schoolhouse, its architecture, external and internal arrangements, with additional papers on gymnastics, the use of apparatus, school discipline, methods of teaching, together with selections for public recitations in schools. Toronto : Lovell and Gibson. 1857. 213 p.
6. Houston S. E., A. Prentice. Schooling and scholars in Nineteenth-Century. Ontario : University of Toronto Press, 1988. 418 p.
7. Johnson F. The Ryerson's influence on the system of the public school system of British Columbia. BC Studies, 1971. № 10. P. 26 – 34.
8. Putman J. H. Egerton Ryerson and education in Upper Canada. Toronto : William Briggs, 1912. 272 p.